

nus erat in nobis, dicat nunc Israel. Confitebor tibi, Domine in toto corde meo, quoniam exaudisti verba oris mei. Igitur cum pius Dominus dixisset: Invoca me in die tribulationis, et cripiam te; pro ipsa ereptione quærens a nobis laudis debitum, subjunxit statim: Et honorificabis me. Ergo cum in tentationes varias inciderimus, vel falsorum fratrum, vel sævientium dæmonum, contra hostes illos divini verbi jacula intorquentes, cum illos defecisse et nos convaluisset viderimus, mox pura nostri cordis intentione oculos manusque levantes ad cælum in voce laudis et confessionis benedicamus illi, qui misit de cælo et liberavit nos et dedit in opprobrium conculcantes nos, dicamus illi concordante corde et ore ps. Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, etc.

Docent nos SS. prophetæ suis imitabilibus exemplis prævenire faciem Domini mane orationibus nostris. Et David quidem: *Et mane oratio mea præve-*

niet te. Isaias autem sic: Anima mea desideravit te in nocte, sed et spiritu meo in præcordiis meis de mane vigilabo ad te. Cum his ergo tribus congruentissimis psalmis vigilet ad Dominum mane et spiritus noster, oremusque in ortu surgentis auroræ, ut a luce prima in vesperum sint oculi ejus super nos, et aures ejus in preces nostras, nostrosque dirigat gressus in viam pacis, ut absque errorum scandalo gradientes, non dominetur nostri omnis injustitia. Hos ergo canamus in ipso diei initio psalmos: Verba mea auribus percipe, Domine. Clamavi in toto corde meo, exaudi me, Domine. Domine, exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam, etc. Oratio Dominica. Credo. Symbolum S. Athanasii: Quicumque vult salvus esse. Litanie, etc. Et quidam ÿ ex psalmis cum canticis, etc. Finit.

An prædictæ preces sint sancti Joannis Gualberti autographæ, an ab eo collectæ ac ab altere descriptæ, aut ab illo tantum usurpatæ, hactenus me latet. Saltem ob antiquitatem et sanctissimi Viri usum nobis sunt venerandæ. Si mihi Manuale istud videre contigisset, facile potuissem discernere, propria ejus manu expressum, et instrumento anni 1072 subnotatum, invenerim apud Franchium lib. XII, pag. 489 Non ingratum fore arbitror, si palæophilis hanc subscriptionem hic exhibeam.

Ego Joh. abbt a me factus ff.

S. JOANNIS GUALBERTI

EPISTOLA AD FRATRES.

Joannes abbas, etc. *Vide supra in priori S. Gualberti Vita, auctore Attone, col. 700.*

CIRCA ANNUM DOMINI MLXXIII.

GUNDECHARUS

EICHSTETENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA ET LITTERARIA

Pertz, *Monumenta Germaniæ, Script. VII, 239.*)

Gundechar, sive Gunzo, patre Reginhero, matre C ab infantia doctus et enutritus (2), post canonicus Irmingarda (1). natus die 10 Aug. 1019, Eichstadii ibi et capellanus Agnetis imperatricis, die 20 Aug.

(1) Ita ipse in Kalendario Non. jul. et XII Kal. Nov. Raderi opinio, Gundecharum ex gente Nassavorum dynastarum fuisse, fundamento caret, unico

Toutæ nomini innixa; unde jam Boschius in Actis SS. Aug. I, 178, eam rejecit.

(2) Anonymus Haserensis, c. 2.

episcopus designatus, die 27 Decembris Polinsecratus, cathedram Eichestetensem decimus us per totidem annos tenuit usque ad transitus 2 Aug. 1073, sepultus in ecclesia cathedrali. autem 1300 a Philippo episcopo translatus, ulta quæ per eum fieri videbantur miracula a o beati nomen meruit, tantamque veneratio- ut a. 1316 ipse imperator Ludovicus lumina us sepulcrum institueret. Vir integerrimus, us charus, subditorum *non dominus, sed pa- nignissimus* (3), ab omni cupiditate alienus ummæ modestiæ, alienis negotiis nunquam se scens, sed ante omnia ecclesiastici muneris s et veris gregis sibi commissi commodis intentus, ut præter cætera quæ fecit per sede- annos centum viginti sex ecclesias ipse dedica- ; pastor denique bonus, *cujus tota semper erat io, omnia sua in usum suæ convertere Ecclesiæ* (5). hæc, a. 1071 exunte vel ineunte 1072 (6), em conscribi fecit suis sumptibus et in S. Willibaldi reposuit, qui LIBER PONTIFICA- catus, nunc etiam in sacrario ejusdem eccle- religiose servatur. Liber maximæ formæ, folio- 204, quaterdionibus 26 comprehensorum, binis unis, una manu splendidissime exaratus, cala- o initio usque ad finem continuo, multis ver- et vero foliis minio scriptis, litteris initialibus utque coloribus distinctis, fol. 7 seqq, post titu- um formula traditionis continet nomina episco- i Aureatensium et ecclesia a Gundecho- cratas ; fol. 13 ordinem ecclesiasticum secun- Romanos et secum Gallos, examinandum C rituum in ecclesia Germanica historiam ali- lo componet ; fol. 123 Kalendarium cum Ne- gio variisque tabulis ad computum pertinenti- fol. 138 indicem differentiarum musicarum ; 13-204 benedictiones et orationes. Cui codici roitum daret sancto cui destinabatur loco rem, Gundechar præposuit fol. 4-6, in quibus rucem litteris compositam et post novam ationem priori ampliorem, imagines pingi t Salvatoris inter angelos sedentis, crucifixi, rum duodecim diæcesis Aureatensis tutela- lenique 17 suorum prædecessorum suamque Quibus singulis singulos versus minio su- ni fecit ; episcopis præterea annos sessionis dies emortuales adscribi ex catalogo jam D inserto. Liber absoluto et jam in choro S. aldi posito, Gundechar ipse postea manu ia nitidissima hic illic quædam inseruit, scili- l. 1, 204-204, nomina episcoporum et cano-

Verba sunt cleri Eichestetensis in charta in Ac- . l. l. p. 182.

le unam quidem per totum sessionis suæ tem- rege quæsivit donationem, tempore quo An- que Adalbertus innumera sibi dabant.

Iterum verba cleri in illa charta.

Nam f. 10 dedicatio ecclesiæ Haserensis, Oct. 1071 facta, eodem calamo continuo atque ento exarata est quo totus liber ; scriba igitur

A nicorum suo tempore defunctorum ; fol. 122 excer- ptum ex canonibus ; fol. 127, 128, quædam in Ka- lendario. Ab aliis suppleri fecit fol. 11 dedicationes ecclesiarum libro jam confecto factas, fol. 121, 122, excerpta quædam canonum.

Ita librum Gundechar moriens Ecclesiæ suæ re- liquit, ubi per sæculum intactus remansit. Primus qui aliquid adderet fuit Otto episcopus a. 1182 1195. Hic in fol. 11-12 vario tempore adiecit eccle- sias quas ipse dedicavit, numero 107. Gundechari imagini adscripsit diem transitus, et in sequenti pagina, a Gundecho vacua relicta, eodem plane modo quo ille inceperat, sex successores ejus pin- gi fecit, in folio 6^a assuto summo septimum et se octavum, quibus singulis et versus et annos addidit in omnibus accuratissime Gundechoharum imitatus.

B — Alius statim post mortem Ottonis diem ejus obitalem imagini adscripsit, idemque in vacua pagina fol. 12, 13, annales brevissimos inseruit, quos infra proponemus. — Secundus continuator intra v. 1229-1234 in fol. 6^a ab Ottone assuto sub hujus imagine tres ejus successores pinxit diverso paululum a præcedentibus modo, uno tecto turrato comprehensos, arte pictoris majore, cura in versi- bus adjectis minore. Annos omisit. — Konradus de Kastel canonicus Eischstensis, a 1144 duernionem præfixit, cui inscribi fecit indicem codicis et acta litis de præsidio concilii Maguntini a. 1243, cui ipse interfuit (7). His ipse a. 1236 manu propria subjunxit brevem notitiam de eleemosynis in trans- latione sancti Willibaldi collectis ; paulo post am- pliorem de eadem translatione atque de miraculis narrationem (8) ; eodem fere tempore atque calamo fol. 13 continuavit quæ post Ottonis mortem ibi in- sarta fuerant ; fol. 204 Gundechari catalogum de- functorum canonicorum ad sua usque tempora de- duxit ; fol. 122 inter lineas et in spatio vacuo scri- psit *Anno D. 1015 — revixit* ; fol. 123-128 per Ka- len arium plurima hic illi notavit, repetens ple- rumque quæ jam alibi scripserat ; fol. 5, 6, 6^a, ad imagines episcoporum annos quos Gundechar omi- serat, de suo supplevit, multa que alia margini as- persit. Sed hæc omnia per totum librum tam inor- dinata sunt conjecta, tamque confusa, toties repe- tita, tot denique tantisque erroribus horrida, ut cautissime tantum legi debeant nec fides ipsis ha- beri nisi ubi aliis testimoniis confirmantur. — Ter- tius continuator paulo post a. 1279 in fol. 6^a verso sex sequentes episcopos pingi fecit versusque su- percripsit, plane ut Gundechoharus.

Hi tres in omnibus fere Gundechari vestigia pres-

post illam demum dedicationem calamum sumpsit. Dedicatio autem capellæ S. Michaelis, vi Id. Jul. 1072 facta, in f. 11 post inserta est, codice jam jam absoluto.

(7) Numeratur inter testes ejusdem chartæ. Ipse manu propria subnotavit : *Konradus de Kastel me fecit scribi in concilio generali anno MCCXLIV.*

(8) Cujus priorem partem edidit Gretser in Cata- logo epp. Eichestet., p. 475.

serunt. Sed novam prorsus viam et quam sequentes omnes tenuerunt, a. 1297 quartus ingressus est. Hic novum folium inseruit, quod medium Reimbotonis episcopi imagine ornavit præcedentibus longe majore; ad margines non jam versum, sed vitam contexit sat amplam calamo continuo. Quintus, Thomas, notarius Chunradi episcopi, a. 1305 vel post duo iterum folia inseruit, in quorum altero Chunradum, in opposito comitem Gebhardum episcopo castrum suum Hirsperg offerentem repræsentavit, margines vitis eorum destinavit. Postea in pagina sequenti Joannem posuit, itidem cum Vita breviori. Idem etiam per fol. 5, 6, 6, additamentis Konradi nova adjecit, et miraculorum Gundechari a. 1309 factorum narrationem in quatuor foliis indici præfixit (9). — Sextus continuator, Thomam imitatus, et pictore usus eodem, Marquardi Vitam et imaginem a. 1324 condidit in novo folio, cujus primam paginam vacuum reliquit. — In hac septimus a. 1355 Vitam Philippi supplevit, ad imaginem sat rude pictam in qua novo genere episcopus repræsentatur non jam solus, sed populo benedicens infra prostrato. Idem auctor eodem calamo post sexti continuationem Vitas Gebhardi, Friderici, Heinrici Alberti subjecit cum imaginibus ab eodem quo Philippi pictore factis; in quavis episcopus post cujus sedem duo vassali conspiciuntur, juramentum recipit capituli. — Octavus a. 1365 Bertholdi Vitam atque imaginem addidit, calamo continuo, ut et sequentes omnes fecerunt; nonus Rabuonis a. 1383; decimus Friderici IV a. 1415; undecimus Joannis II, paulo post a. 1429; duodecimus Alberti II, a. 1445 pictore eodem quo præcedens; tertius decimus a. 1464 Joannis de Eych, perpulchre picti. Anno 1496 Leonhardus Angermair Vitam Wilhelmi episcopi, cujus capellanus et confessor fuerat, composuit, jubente episcopo Gabriele, qui et imaginem Wilhelmi ante altare prostrati fieri curavit a pictore vere præstantissimo. Ab eodem pictore Gabriel intra a. 1501 et 1521 se ipsum repræsentari fecit, in ecclesia Bambergensi a. 1501 Vitum Truchsess in episcopum consecrantem, præsentem Friderico duce Saxonie multisque aliis ad vivum depictis; quæ pictura et arte et colorum splendore omnium pulcherrima

(9) Edita in Actis SS. Aug. I, 181. Thomas ipse adnotavit: *Ego Thomas notarius d. episcopi hec miracula scribi ob istius incliti presulis reverentiam procuravi.*

(50) Exstat in ultimis decem foliis codicis olim Blankstetensis postea capituli Eichstetensis n. 31. ch. qu. s. XV.

(11) Legitur in libro a. 1801, ab archivario capi-

eadem codicis ultima est. Jubente Mauritio, post annum igitur 1539, quintus decimus continuator Gabrielis et Christophori Vita breves subjunxit, hujus imagini locum relinquens; sed defuit pictor Sextus decimus Mauritium Eberhardum, Martinum Gasparum, Joannem uno calamo breviter complexus est post a. 1612; septimus decimus Joannem Christophorum a. 1637; decimus octavus Marquadam II post 1685; decimus nonus a. 1697 Joannem Eucherium. Reliquis membrana vacat.

LIBER PONTIFICALIS jam statim post Gundechari obitum exceptus fuit ab anonymo Haserensi; dein a. 1471, vel paulo post, a monacho Blankstetensi, qui ex ipso ex anonymo Haserensi et ex Adalberto Heideheimensi compilavit *Librum episcoporum Eystettensium*, satis jejunum, de suo nil fere addens nisi versus aliquot nil dicentes, nullius prorsus utilitatis (10); sæculo XVI ab auctore Chronicæ Eistetensis vernaculæ, quæ tota inde fluxit (11); post a Bruschio, Hauslero, Gretsero, Leubl, Falkenstein Edita ex eo fuerunt nonnulla a Gretsero (12), sed excerpta tantum hic illic per opus dispersa; alia quædam a Boschio (13). Integrum Gundechari opus nunc primum prodit ex ipso libro, quem e sacra. S. Willibaldi depromptum vir admodum reverendus et ob egregiam qua me prosecutus est benevolentiam grato semper animo mihi colendus, David Popp. ecclesiæ cathedralis Aureatensis præpositus atque vicarius generalis, his ipsis diebus gratiose mecum communicavit. Propono inde opus, quale Gundechar moriens illud reliquit, omissis tamen quæ ad officia ecclesiastica spectant, quæ non sunt Gundechari. Additamenta imaginibus apposita in notas rejeci; reliqua per librum hic illic sparsa in unum collegi, Konradi maxime, rejectis tamen quæ ab hoc his terque repetita nemini desiderium movebunt. E continuationibus tres tantummodo priores hic subjeci brevissimas adeoque Gundechari simillimas, ut nisi huic annexæ per se prodire non possint; reliquas ampliores cum sæculi quarti decimi scriptoribus edendas reservavimus.

Aureati, die 2 Januarii 1885.

L. C. BETHMANN.

tuli, Jung, conscripto, quem habet V. A. Rev. David Popp.

(12) In libro: *Phillippi Eystettensis de ejusdem ecclesiæ divinis inelaribus commentarius . . . cum catalogo episcoporum . . . ed. J. Gretser. Inqol-stadii 1617, in 4o.*

(13) In actis SS. Aug. I, 175 sqq.